

des, & ex artificis et vilen plebeculam Iudeam, abrasit et abstulit, ait Cyrilus. Ita Egyptus Nabuchodonosori a Deo data est pro mercede Tyrus ab eo expugnata, ut patet *Ezech. xxxix, 18 et 19*. Pro conducta Septuaginta vertunt *μαρτυριανη*, id est inebriata, scilicet pilis, hoc est spoliis hostium: legerunt enim *πτωσις* *σεκετρα* per *σχιν*: Noster vero et alii legunt per *σιν*, tunc significat *mercede conductum*, que vox notat Dei clementiam, quod scilicet misericors Deus non alat domi istos licores, sed aliunde conductos accusat, ut faciant opus suum; nam, ut ait Isaías, cap. xviii, vers. 21: « Allenum est hoc opus eis ab eo. Deus enim mortem non fecit, nec letatur in perditione vivorum. Creavit enim, ut essent omnia; et sanabiles (salutifera) fecit rationes (creatura) orbis terrarum; et non est illis medicamentum exterminii/venenum exterminans et mortiferum». *Iee* infernum regnum in terra, *Sapient.* i, 13.

Nota secunda: Tonsi et raso capillorum erat signum servorum et servitulorum, in qua Chaldaei redigendii erant Iudei. Unde Aristophanes ait: « Servus cum sis, comam nutris? » Et Pompilius Letus *De triumpho Dioctletiani*: « Consuetudinis, ait, fui liberatos et captivis currum triumphantis sequi abrasi capite, in argumentum precedenter servitulorum. » Sic T. Flaminii qui de Macedonia triumphavit, currum duo millia Romanorum captivorum quos libertate donaverat, capillibus rasis sequebantur. Sic et S. Petro Antiochiae predictantem caput ab improbus abrasum inuit ad ludibrium, quasi homo esset vili et servilis conditionis, test. Beda in *Histor. Anglorum*. Quod Ecclesia verit in honore et decus: jussi enim sacerdotibus et Religiosis caput radere, et comam rasam gestare, quasi diadema regni divini et coelestis: hoc est enim *Regale sacerdotium* Christi et Christianorum, ut ait S. Petrus, *I Epist.* cap. ii, vers. 9.

Porro Rabbini hunc capite et barba rasum acquirent ipsum Sennacherib, de quo hanc historiam vel potius fabulum narrant, quam refert S. Hieronymus, in *Qwest.* in lib. II *Paralip.* xxxii: « Tradunt, inquit, Hebrei illi (Sennacherib) caput et barbam rasam ab Angelo in ignominiam, et hoc fuisse quod per Isaiam dictum est: In illa diradet novaacula acuta in rege Assyriorum caput et barbam, etc. Quem cum eadem ignominia per venisse ad templum Dei sui Heros, quem ducunt in reliquis arce Noe culturam habuisse. Cum ergo quereretur deprecaens, cur se non adjuvasset, qui etiam filios suos Adramelech et Sarasar sibi offerret, si hoc ille ratum diceret illi; hoc audientes post tot clades, ruinas et ignominias, timentes ab eo interfici, interfecerunt eum. »

21. **NUTRIET HOMO VACCAM,** tione Babylonica tanta erit hominum paucitas, ut divites olim jam vix unam vaccam et duas oves sint habitari: tanta quoque eorum erit paucitas, ut integras familiis lac unius vacas et duarum ovium, non tantum sufficiat ad potum, sed et ad butyrum ac cibum; presertim quia agris desertis et incultis, omnes vertentur in germina et parbula pecorum, quibus paste vacas et turgida copiosum dabant lac indeque buryrum. Ita S. Hieronymus et Cyrilus.

22. **BUTYRUM ENIM ET MEL** (que terra inculta ultra quasi fundit) **MANDUCABIT OMNIS QUI RELECTUS FERIAT**, — non triticum, non hordeum, etc., quae terra non profert nisi colatur et seratur, q. d. Terra tunc erit omnino deserta, ne proinde homines non triticis, sed lachet et meli vici tabubus.

23. **OMNIS LOCUS UBI FURRIT MILLE VITES, MILLE ARGENTEIS, IN SPINAS ET IN VEPRES ERUNT**, — q. d. Vineta, quia a vepribus et spinis occupabuntur, tam vili erunt pretio, ut vinea una emenda sit argenteo, id est, ut Septuaginta, siclo et mille vineae mille argenteis. Ita Cyrilus.

Secundo et melius, q. d. Agri olim adeo feraces, ut singulae vites, id est vitium anni prouentus, singulis estimantur argenteis, et mille vites mille argenteis, redigentur in spinas et vepres. Ita Fornari et Sanphas.

24. **CUM SAGITTIS ET ARCU**, — q. d. In hos saltus desertos, in hec non iam vineta, sed vepreca et sentica, ob feras et pradones nemo ingredi audiebit, nisi bene armatus.

25. **ET OMNES MONTES, QUI IN SARCOLO SARRIEN- TUR, ETC.** — q. d. Valles et agri uberes deseruntur; fugientique homines metu hostium cum percoribus ad manitos natura montes, eosque non curare haec puncturas: et tamen post omnem humorum laborem, illa boves depascantur, et concubant pecora. Ita S. Hieronymus.

Secundo et aptius Sanchez, q. d. Montes olim vi- tiferi, qui non arato, sed sareulo prosidebantur, quique seduto a domino spinis circumferuntur, quasi sepe cingebantur et defendebantur, disiecti jam ab hoste spinis et sepe, nemini erunt terror, qui minus eo libere quisvis irrumpat: unde boves illa quasi pascuus irruunt, ab eiusque et alias pecoribus concubantur.

Nota hebraismus: « Et omnes montes, etc., non veniet illuc, » hoc est, non veniet ad **omnes montes**.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Præsequitur pars *parvum virginis prophetissa*, et *ortum Emmanuelis*. *Unde in libro jubetur scribere ejus nomen*: *Velociter spolia detrahe, Festina prædarī. Secundo, vers. 6, incredulus minatur Assyrios, quos tamen gaudio post perituros deminat. Tertio, vers. 11, monet ne timeant coniurationem Rasin et Phacee, sed Deum exercitum. Quarto, vers. 19, illis qui non Deo, sed pythonibus credunt, eosque consuunt, extinximus* (1).

1. Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, cito prædarī. 2. Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sa-rotrem, et Zachariam filium Barachie: 3. et accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, Acceleri spolia detrahere: Festina prædarī. 4. Quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariae, coram rege Assyriorum. 5. Et adiecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens: 6. Pro eo quod abjexit populus iste aquas Siloe, quae vadunt cum silentio, et assumpit magis Rasin, et filium Romelia: 7. propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes et multas, regem Assyriorum, et omnem gloriam ejus: et ascendit super omnes rivos ejus, et fluet super universas ripas ejus, 8. et ibit per Judam, inundans et transiens usque ad collum veniet. Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ tunc, o Emmanuel! 9. Congregamini, populi, et vincimini, et audite, universæ procul terræ: confortamini, et vincimini, accingite vos et vincimini: 10. Imite concilium, et dissipabitur: loquimini verbum, et non fiat: quia nobiscum Deus. 11. Hac enim ait Dominus ad me: Scit in manu forti erudit me, ne irem in via populi hujus, dicens: 12. Non dicatis, conjuratio; omnia enim quae loquitur populus iste, conjuratio est: et timorem ejus ne timeatis, neque pavetis. 13. Dominum exercitum ipsum sanctificate: ipse pavor vester, et ipse terror vester. 14. Et erit vobis in sanctificationem. In lapidem autem offenditionis: et in petram scandali, duabus dominibus Israel; in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem. 15. Et offendient ex eis plurimi, et cadent, et conterentur, et irretinent, et capientur. 16. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. 17. Et expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam a domo Jacob, et præstolabour eum. 18. Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, et in portentum Israel a Domino exercitum, qui habitat in monte Sion. 19. Et cum dixerint ad vos: Querite a pythonibus et a divinis, qui strident in cantacionibus suis: Numquid non populus a Deo suo requiret, pro vivis a mortuis? 20. Ad legem magis, et ad testimonium. Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. 21. Et transit per eam, corrut et esurierit: et cum esurierit, irascetur, et maledicet regi suo, et Deo suo, et suscipiet sursum. 22. Et ad terram intuebitur, et ecce tribulatio et tenebrae: dissolutio et angustia, et caligo persequens, et non poterit avolare de angustia sua.

4. **SUME TIBI LIBRUM GRANDEM.** — Jubet Deus Isaie, ut grandi membrana in cylindrum convolvi (tales omnia erant veterum libri: unde alibi vocantur

(1) Cœ. ⁷ Vir arcitissime connectitur cum praecedent, et de iudeis futuri eventibus questionem habet, scilicet de destructione regnum Syriae et Samarie ab Assyris, de destructione regni Iuda ab iisidem, et de Emmanuelis, id est Christi Salvatoris ortu.

volumen) scribat magnis litteris haec quinque verba: *Velociter spolia detrahe, cito prædarī*, idque,

Eodem igitur tempore quo Prophetæ hos futuros even- tū predixerat, Deo iubente, istud vaticinium populi communicat, scilicet:

Primo, consignat illud documentum authenticum, per scripturam sollemnem, vers. 4; per adjunctionem tes-

STYLO HOMINIS, — id est calamo, seu graphio, & consequenter charactere illeris apud homines usitatis, hoc est aperte et clare, ita ut ab omnibus legi et intelligi possint. Unde Chaldeus verit, scripturam claram idque primo, ut haec scriptura sit publicum testimonium prophetarum et promissionis Iesu, quo illa, si falsa deprehendatur, mendacium convinci possit; sin vera inveniatur, ut certo inveniatur, quo illa apud omnes auctoritatem, celebritatem et veneracionem obtinet.

Secundo, ut illa futuris seculis, immo eternitatibus transcribatur. Haec omnia non res ipsa, sed per visionem facta sunt, ut mox patet: que tamen visio publice omnibus proponenda, et posterius per Isaiam in hoc libro et capite consignanda erat; et hoc symbolico significabat stylus hominis et testes adhibiti, etc.

VELOCITER SPOLIA DETRAHE, CITO PREDARE. — Hujus scripturam causam et mystarum Isaiae explicari sibi audiet vers. 3 et 4; nam vers. 3 vidit hoc fore nomen pueri nascituri, idque ob causam quoniam vers. 4.

2. Ex ADIUBU MHN TESTES, — scilicet scriptura, vel potius accessus ad prophetissam, de quo sequitur, idque ut per testes authenticas hec omnia conscriberem, et consignarem futuris seculis. Testes in quoque non revera, sed per visionem ab Isaiᾳ adhibiti sunt, uti ostendamus vers. 3 (1).

URIAS SACERDOTUM, ET ZACHARIAN FILIUM BARACHIE. — Fuerunt hi testes viri graves et omni exceptione maiores, immo videtur fuisse Prophete, quibuscumque revelatione sit quod hinc saepe revelatur, quique idem prophetebat a Christo. Unde per visionem ostensi sunt Isaię, uti et sequentia: sicut in transfiguratione Christi testes fuerunt Moses et Elias, ut significaretur legem et Prophetas astantes Christo, in eoque terminari. Ita S. Cyrilus et Basilius. Urias enim, utpote sacerdos, erat legis doctor instar Mosis; Zacharias erat Propheta instar Elias.

Quinam fuerit hic Urias, uti et Zacharias, in-

tum, 2; per symbolicas actionem, 3; per determinationem temporis, 4.

Secundo, deminutus Iudeis, ad Syros et Israelites delinquentibus, fata instantia ab Assyris, 3-5; hostiles Judei frustratione consiliorum et armorum contra Deum, 9, 10.

Tertio, ad timorantes alloquuntur habet, qui consequenter extinxerit metus hominum, 11-18; suadetur timor Dei, 18; spendetur salus, appositorum contra alterum agentes minis, 14, 15.

Quarto, prophetiam hanc de ruina Iudeorum et reliquis servandis, cum testimonio illorum testium quos supra adhibuit, Deo etiam iubente, concubit et obsequit, ut obstinatus celetur 16-18.

Quinto, dissimilat de consultationis superstitionis, et commandat legis divina observationem, 19, 20.

Sexto, predictit mala et penas quibus affliguntur iniquorum negligentes, 21, 22.

(1) Quicunque interpretes putant duos istos testes a Prophetā adhibitos fuisse, ut matronifoni sui testes fierent, quod probabilitate caret, cum iam filium haberet, cap. vii, 3; nisi dicatur ad secundas nuptias convolasse.

Syriam ac Samariam, uti predixit Isaias, cap. xviii, 16. Unde de eo subdit: «Quia antequam sciat puer vocare patrem, auferetur fortitudo Damasci et spolia Samarie, » q. d. Antequam puer hic sit trium vel quatuor annorum ut possit tari, et vocare patrem ac matrem, Assyrii spoliabunt Syriam et Samariam. Id ita accidisse probant, quod haec propheta editio videatur in principio regni Achaz, qui regnare coepit anno 17 Isaece regis Israel. Phace autem tantum 20 annos regnavit, et in fine regni Phace Theglaphazar rex Assyriorum multas urbes Samarie vastavit, earumque incolas transiit in Assyriam, N Reg. xv, 29. Ergo vastari coepit Samaria, cum haec Isaię filium nocturnum explesset triennium. Achaz enim cum Phace tantum triennium regnavit.

Porro hunc Isaię filium assurserunt fuisse typum Christi Emmanuelis nostri, qui etio spoliavat regnum diaboli: ideoque matrem hujus filii vocari Prophetissam, tum quia erat uxor Prophetae Isiae, scit olim uxor episcopi, vocabatur episcopa; presbyteri, presbytera; diaconi, diaconissa, quae scilicet eius ante ordinacionem fuerat uxor: nam post ordinacionem episcopi, presbyteri et diaconi uxore abstinebant, et ceteris iuxta Canones vivere debebant; tum quia uxor hec erat pia et orationi addicta, et forte assumpta ex cetero virginum quae Deo servabant in templo, sicut erat dominus Joseph accepit conjugem B. Mariam; tum quia forte vere habuit spiritum prophetici; tum denique quia typus fuit B. Virginis, que vere fuit prophetissa. Haec expositione favet illud quod al. Isaias, vers. 18: «Ecce ego et puer mei, quos dedit mihi dominus in signum, et in portentum Israel: » tam enim Sear Jasub, quan hic aliis Isaię filius suo nomine Acceler, spolia detrahere, et portunt, et prophetiam excedunt Israelis.

Verum S. Hieronimus, Cyrilus, Basilius et Chaldeus hic, R. Haccados apud Galatinum, lib. VII, cap. xviii; Procopius, Rupertus, S. Augustinus, lib. XVII De Civit. cap. ult.; Epiphanius, 78; Eusebius, lib. VII Demonstr. cap. II, Ambrosius in cap. I Lucez, ad vers. 41 et 44, et passim alii velares ac retentores hunc sensum ut crassum et Judaeum, ita spurem et obscenum (1), aequo ac

(1) Numis scriter noster Interpres in sententiam a doctissimis comprobatai invenerit. Neque enim, ait Forerius de ea re disserens, non possum non vehementer laudare in Patribus ingens illud et prorsus christianum studium investigandi in Scripturis Christianis. Verum cum non unica, immo varia sit ratio Christianum in Scripturis inventare, nihil me a religione christiana alienum dixerit invenire, si in hac propheta aliqua ratione Christianum niter invenire. Infra hoc ipso capite loquitur Propheta de suis pueris qui dati erant a Deo in signum et portentum in Israel: et de altero cui nomen erat Sear-Jesus, superdictum est, quo nomine salutem reliquiarum significari solebat Dominus. De altero vero jam hic loquitur, cum nomine Israelis devastationem indicat, non solum Ilanque proxime immunitum decem tribus et regno Iudea (quoniam quidem paulo post passi sunt Judei populi indolentiam suam), verum etiam Ilan quem universi sunt

Calvinianum rejoicunt, atque hunc locum explicant de conceptione Virginis et partu Emmanuelis. Primo, quia de Virgine et Emmanuel ut capitulo preceedit, ita agere pergit hoc cap. et seq.

Secondo, quia vers. 8, hunc puerum vocat Emmanuel: ait enim: «Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terrae sue, o Emmanuel! » Quae verba filio Isiae competere nequeunt.

Tertio, hic puer idem est cum puer cap. preceedit, vers. 13 et 16; nam quod ibi ait: «Quia, antequam sciat puer reprobare malum, et eligere bonum, declinquet terra, quam tu detestaris, e qua daeum regum; » hic de eodem usdem pene verbis ait, vers. 4: «Quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samarie, coram rege Assyriorum. » Ille autem puer de quo, caprimum, non potest intelligi filius Isiae (qui tum necrum natus erat, immo Isaię nudum eum illam mentionem fecerat; nam hoc cap. dicitur concipiendum), sed Emmanuel sive Christus, ut patet ex eo quo immediate preceedit: «Ecce virgo conceperit, et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel; » ergo et hoc capite non aliud puer intelligi potest quam Emmanuel.

Quarto, quia Septuaginta, vers. 4, dicunt quod hic puer spoliabit Samariam. Pro eo enim quod non habemus, «auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samarie; » ipsi vertunt, accipit fortitudinem Damasci et spolia Samarie; quod proprie soli Christo, filio Isiae non nisi inpropre, convenire potest.

Quinto, quia preceedens explicatio non satis coheret cum verbis Prophete, et cum historia. Nam regnum Samarie eversum est anno 6 Ezechia, cum puer hic Isiae jam pridem sciret vocare patrem et matrem: erat enim tum facie 16 annorum: cuius contrarium hic assertor Isaias. Respondent aliqui, tunc quidem eversum esse regnum Samarie, sed longe ante copias Assyrios eam depredari, quod hic tantum predicti Isaias. Sed contra, Isaias non tantum depreciationm, sed et interium regni predicti; nam cap. vii, vers. 8, expresse ait: «Adiut sexagesima et quinque anni, et desinet Ephraim esse populus. »

Dico ergo cum Patribus et Doctoribus jam citatis, prophetissam hanc esse B. Virginem Deiparam, quem non tantum prophetissa fuit, eo quod esset sanctissima et religiosissima, Dei laudibus in totum addicta, educataque in templo apud vir-

experi propter contemptum sui Messis Filii Dei veram salutem afferentis. Non itaque durum videatur cuiquam si dixerit hic, iuxta historiam, Isiae uxorem vocari prophetissam, et filium, Festinam drepitionem.

Juxta hanc sapientissimam interpretati rationem, duos sensus litterales (vide annotationem ad Cap. XXXV) fere totum vaticinum in hoc capite contentum habere arbitramur, si non num literaliter et alterum allegoricum dicere mavis

gines Deo consecratae; sed et proprie, qui futura predictis, uti in suo hymno *Magnificat* predivit illud: « Beata me dicent omnes generationes : » quod etiam hodie ubique impleri et verificari cernimus. *Secundo*, fuit prophetissa, quia genuit sumum orbis Prophetam, scilicet Christum. *Tertio*, quia in ea pietatum est magnum illud pietatis sacramentum, scilicet ut virgo conceperet et parceret nobis Emmanuel, ut dixi cap. predec.; eo enim alludit. Prophetae enim in Scriptura subinde significat miracula facere, ut dixi in Primo. Maximum autem miraculum et portentum fuit Verbum in Virgine caro factum. Prophetavit ergo B. Virgo, dum concepit et peperit nobis Deum, cumque sua carne induit et corporavit. *Sensus ergo est*: In visione ostensa est mihi prophetissa augusta Virgo Maria, indicatimque est mihi ut ad eam accederem; illam enim explicaturum mihi quid esset illud quod audieram vers. 4: « Scibe, Velociter spolia detrahere, cito predare. » Venerabundus ergo eam adiit, statavi, et vidi illam per obumbrationem Spiritus Sancti conspiceret et parere Emmanuel, cui jussus sum dare nomen illud quod audieram vers. 4: « Velociter spolia detrahere, cito predare; » in eoque completam et explicatam meam visionem vidi et intellexi.

Ut hec omnia melius connectantur et intelligantur, nota omnia haec non realiter contigisse, sed per imaginationem et visionem objecta fuisse Isaiae. Itaque sicut cap. vi, Isaias per mentalem visionem vidit Deum in throno, et Seraphim et acclamantes « Sanctus », unumque ex eis calculo urentem labia sua: ita et hic vidit non corporaliter, sed mentaliter librum grandem, in quo visus est sibi scribere stylo hominis, « Velociter spolia detrahere », et auctor mentaliter testes sua scriptio- nis adhibuit Uriam et Zachariam: cumque quid hec scriptura sibi vellet non intelligeret Isaia, inuit ei Deus ut adiret venerandam quamdam matronam ac prophetissam, quam eius imaginatio- nis obiect. Visus ergo es sibi Isaiae eam adire, ac videre quid illa conceperet et pareret filium, cui ipse jubetur imponere illud nomen quod in libro jussus erat scribere, scilicet: « Accelera spolia detraherare: Festina predare. » *Mox causam et mysterium in hoc nomine latens discit*, dum audi: « Quia antequam sciat puer vocare patrem, etc., AUPERFUTURO DAMASCUS, ET SPOLIA SAMARIAE.

— Septuaginta tertio, quia antequam sciat puer vocare patrem vel matrem, accipiet fortitudinem Damasci, et spolia Samariae, quasi dicat: Puer hic nascitur ex Virgine Deipara mirus erit, existet antequam nascatur: erit enim Deus, nam antequam sciat naturali et vulgari modo fari, ac dicere quod primo dicunt infantes: Pater mi, mater mea, ut habent Hebrei, limo antequam ex utero matris prodeat, hostes suos spoliare et predari incipiet: nam liberabit duas tribus regi Achaz subiectas, et hostes earum, puta Rasin et Pha- cee, eorumque regna Damascum et Samariam perdet per regem Assyriorum. Ita S. Hieronymus, Chaldeus, Septuaginta et alii (!).

(1) *Hic secundo filio Isaiae* datur nomen futurorum praefigurati atque, et antequam sciat vocare patrem et matrem, Sycie et Israelis regna delectantur. Quae quidem explicatio optime cum vers. 16 cap. predec. concordat, nam nihil omnino obstat quin ex dubius filii Isaiae, trans annorum intervallo disjunctis, unus ad atatem discernatur inter bonum et malum pervenient: dum posterior eam-

parvulus rex in canis martyris corona lauorabit. Ita Irenaeus, lib. III, cap. XLVIII.

Tertio, parvulus hic adhuc in ulnis matris extens, Herodem fugiens, et Egyptum ingressus, ibi idola confringet: uti eum de facto fecisse habet traditio, de qua infra cap. xix, vers. 1. Itaque ex tunc idolatriam ex ea et ex orbe fugare et dispellere incipit.

Quarto, quod parvulus hic fidei lumen afferet pastoribus, quos per Angelum ad presupe vocavit, item Simeoni, Anne et aliis electis, dum praesentabatur in templo.

Denique, antequam nascatur, infidelitatem, peccatum et diuinem ex multorum cordibus fugabit; per gratiam et fidem sui, quasi unius et solius mediatoris, atque Sanctos omnes tam in lege naturae, quam Mosice, diabolum vincere faciet per meritam sua praevisa, que Deus in sua prese- cione iam acceptavit, et remuneratus est, dando propere gratiam justis omnibus qui Christum precesserunt. Ita S. Athanasius, lib. *De Incarnat. Verbi*, cap. i. Vides ergo ut parvulus hic ab utero, immo ante uterum, spoliare et predari coparet.

Hinc patet hos quinque ultimos sensus litterales esse, quia primario et maxime a Propheta et Spiritu Sancto intenti sunt; aliquid tamen simul ad primum, eumque ut propriissimum obliter quasi perstringunt. Ita S. Cyrilus et Irenaeus, ac Athanasius, jam citati, et Tertullianus, lib. III *Contra Marcion*, cap. viii, et lib. *Contra Judaeos*, capite ix, qui haec omnia de Christo figurata dici, ex absurdo ita probat: Scilicet vagitus ad arma esset convocaturus infans, et signum bellum, non tuba, sed crepitaculo daturus; nec ex equo vel de muro, sed de nutrici et gerute sue dorso, sive collo hostem designaturus, atque ita Damascum et Samariam pro mammis subacturus. Aliud est, si penes vos infantes in primum erumpunt, credo ad solem uncti prius, dehinc panis ar- mati, et bulyro stipendiati, qui ante norint lan- ceare quam lancinare. » Quare ipse per fortitudinem Damasci intelligit aurum, thus et myrram, quia Magi Christo recente nato obtulerunt. Per Sa- mariam accipit idolatriam, quam Christus in Magis destruxit. Regem Assyriorum interpretatur diabolum, vel Herodiem infantieidam. Sic et Justinus *Contra Tryphon*.: « Herodeum, ait, verbum propheticum regem Assyriorum appellat. » Sic et S. Epiphanius in *Anchorato*, S. Hieronymus hic, S. Ambrosius, lib. III in *Lucam*; Chrysostomus, hom. 2 in cap. II *Matthew*; Rocopus hic, qui omnes per regem Assyriorum Herodem aut diabolum, pauci Augustum Cesarem intelligunt: per Samariam et Damascum ac virtutem eorum, accepit sapientes Magos: quippe qui relicta idola, totos se Christo infanti Deoque devovere. Audi et S. Augustinum, serm. 4 *De Epiph.*: « Puer, ait, accepit virtutem Damasci, illus sollicitus unde Damascus presumebat. In divitis si- quidem civitas illa secundum seculum flore- »

Bursum haec propheta impleta est in Herode, et Oboda rege Damasci, ut dixi cap. vii, vers. 16; hos enim Emmanuel jam natus regno et vita de- jecit. Fortitudo ergo Damasci et Syrie sunt Herodes et Herodiani, ac Judei et Gentes cum Herode eundem funem trahentes, ac Christum. Christianos persequentes. Hos enim omnes antea evitavit aut subegit, suexque fidei subiecti Emmanuel, itaque Iudeos, id est veros fidèles Deum confitentes, eorum servitute et tyrannide liberarunt. Quinque ergo predicationes hic predicti sunt.

Primo, quod hujus Judei a Rasin et Phacee liberacionis, ac Samariae Syrieque predicationis anti-type, Emmanuel recentis natu Judeam et Ece- stiam a tyranide Herodis et Oboda liberavit; ac predari incipiet, eum tres Magos ante infideles duce stella ex Damasco, id est ex Oriente, cum suis opibus et gizis, de spolis Samariae, id est idolatrie, cui in primis dedita erat Samaria, ad sus cunas et presece vocabit, ut illi quasi regi ac Domino suo offerant aurum, thus et myrram, que prius idolis ac diabolo offerebant.

Secundo, Damasco et Samaria, id est regno diabolus, admet parvulos innocentes, ab Herode in odium parvuli regis nati occidentos, quos ipse tantummodo etiam quia infantes vocare patrem et matrem incipiunt, attigerit.

aliquando præsumperat. In divitiis autem principatis auro defertur, quod Christo Magi supplenterunt. Spofia vero Samaria idem ipsi erant, qui eam incolebant. Samaria namque pro idolatria posita est.

Nota : Apposite regnum Damasci et Samarie representat et significat regnum peccati et inebrii. **Prima**, quia regna haec erant impia et inebria, plenaria sceleribus. **Secondo**, quia haec regna erant hostilia regno Iudee et Davidis, sive populo et patria Dei. **Tertia**, quia colebant idola, ac conseruauerunt diabolum. Ego ergo erat eorum rex, immo Deus. **Quarto**, quia Damascus, vel, ut hebrei, spolia Damasco, idem est quod **פְּלָשֶׁת dam sae**, id est sanguinis sacrum, ut dixi **Genes. cap. xv, vers. 2**. Tali autem est regnum diaboli, qui sanguinarius est et homicida ab initio, atque ut leo rugiens circuit querens quem devoret.

VOCARE PATREM. — Christus enim Josephum vocabat patrem, non tantum quia vulgus putabat eum esse patrem Christi, sed etiam quia vere erat pater Christi hunc sensu, quod Christus ei in matrimonio cum matre Deipara existentem legitime, licet per miraculum, divino quodcum modo natus, et a Deo donatus esset filius. Sic ergo Christus vere erat filius Joseph, et Joseph vere erat pater Christi. Sicut enim fructus in agro meo natu, et amisa me non sint seminati, mihi tamen sunt: sic et Christus Joseph in conjugi sua legitime natus, eius est filius, et quae quasi fructus agri, id est conjux sue, ut ducam **Luce n. 48**.

CORAM REGE ASSYRIORUM, — id est ad presentiam, et ad viam regis Assyriorum, hos est a rege, vel viribus et copiis regis Assyriorum. Simili hebraismo dicitur: **Domus est combusta a facie ignis, vi et activitate ignis.** Ad litteram enim Theglatphalaš spoliavit Syriam et Samaram.

Rursum nato Christo rex Assyriorum, id est orbis monarcha Augustus Cesar, regnum Herodis et Iudee, id est Syram et Samariam, ad se revocando ocepsavit, ut dixi cap. vii, vers. 16. Porro Augustus vocatur rex Assyriorum, quia erat monarca: unde et Assyrus dominabatur. Tempore enim Isaei monarca erat penes Assyrios, eaque fuit prima et celebrerrima. Hinc per ecclesiasticos quilibet orbis monarca, sive Graeci sive Romani, vocati sunt reges Assyriorum: sicut ab Augusto dicitur sunt Augusti, a Pharaone Pharaones. Sic I **Ezrae**, cap. vi, vers. 22, et lib. III, cap. vii, vers. 15. Parvus Hystaspis Persarum Imperator vocatur rex Assur. Sic Nabuchodonosor, rex Babylonis, vocatur rex Assur, lib. II **Ezrae** cap. ix, vers. 32, et IV **Iley. xxiii**, 29, et a Josepho lib. X **Antiq.** cap. vi. Si et theodoetus, lib. I **Hister**, Balassarem magnum Nabuchodonosoris filium vocat Lubinum, quem ut Assyrus vocat, et a Cyro deinceps fuisse scribit. Sicut quaeque in Cyro, Gyrum invenit Persam, apparet regnum Assyriorum. Quocirca Eusebius, lib. VII **Demonstr.**

Evang. cap. i: « Nominé, inquit, Assyriorum; quodcumque per singula tempora gentibus impositum est regnum, significari arbitror, quia Assyrii hebrei gubernantes significant. » Radix enim **תְּרֵזָה sara** significat dominari; unde **Sara**, id est domina, vocata est uxor Abraham. Inde et **sar**, quod Syri, Arabes, indeque Galli dicunt **Sir**, est præneeps et dominus.

Secundo et potius, signanter dicit non per sed coram rege Assyriorum, quia per regem Assyriorum, ut ipso tyrannum, intelligi diabolum, coram quo genente et frandente Christus spolia Damasci et Samarie, id est genitilium, rapuit, dum Gentes idololatras sibi sueque fidei subjugavit: nec enim in typō omnia possunt aut debent responderem et congruere antitypo. Simile enim per omnia non est simile, sed in eo tantum in quo collocatur similitudo: si hic non ponitur similitudo inter Christum et regem Assyriorum; sed inter spoliationem Syriae et Samarie, quam fecit rex Assyriorum, et inter spoliationem gentilitatis quam fecit Christus.

Si tamen velis per omnia esse simile, dico et **concedito** Christum assimilari regi Assyriorum, **ex Antiquitate** illi enim quasi Dei minister, et quasi excedens istud vindicta Dei, apte representat Christum, Iudei legatum, justumque vindicem: idem tamen quatenus ex se superbus, non tam Dei vindictam peragere, quam seu ambitione subigere Syros et Samarias satagabat, diaboloi fuit typus. Sic ergo hi puer abstulit spolia Damasci et Samarie, coram rege Assyriorum, id est coram se, adventu et presentia sua, vi sua, robore sui, qui est typicus rex Assyriorum, id est peccatorum. Parvus vero Christus vocatur leo ob fortitudinem, et diabolus vocatur leo ob crudelitatem. Sic S. Paulus, persequens Ecclesiam, fuit lupus rapax diaboloi; postea persequens Iudaismum et Gentilismum, fuit lupus Dei.

Tropologice, Christus infans in ipso suo ortu Tegebis debellare Damascum et Samariam, id est **tertia** mundi fortitudinem, supleantem et gloriam, domini in principio regnare ac in cruce obirem, non ferro, sed digito; non ferendo, sed patiente. Quid enim aliud fuit novi regis nostri nativitas et in mundum adventus sine armis, sine copiis, sine famulis, omnique bellico et rebus apparatu, quam inanis mundi fortitudinem et ostentationis, que in hisce gloriatur, eversio? Vici ergo tunc hec mundi robora eorum contemptu, docuitque verum et Christianum robur ac victorianam noui in his consistere, sed in pura Dei religione et obedientia, in fidei patientia, in animi humani cuncta transcendentes ostenditudo et constantia: hoc enim insuperabile est omniumque subjugare. Quid aliud fuit Christum nasci inter palas et frenum, ac recharari a B. Virginie in praesepio, quia non erat nisi locus in diversorio, quam humane pompe, et in fidei discepile mundane clarissima dominatio? quid alia fuit nasci peregre in ifinere et in sil-

culo, nisi docere vitam hanc viam esse et diversorum, non permanens domiciliu? Quid aliud fuit illa profunda humiliatio Filii Dei, quam mundi superbie et jactantie evidens confutatio? Quid aliud fuit illa summa ejus paupertas, quam eni et argenti que mundus ita admiratur et amat, quam opum fluxarum, inconstantium et in casu sularum risus, et animi celsi in celo commorantis ludibrium? In illa abjectione et inopinata voluntate stremus ille rerum opifex, celorum moderator, et totius universi invictissimus imperator, qui naturam universam immensam virtute coercet, continet, regit et gubernat; ut res ipsa ostenderet fundamentum Christiane philosophie, verae religionis, aquae ac invicta fortitudinis situm esse in rerum humanarum desipientia, ut colestis patris desiderio ab hisce vanis et caducis bonis ad solidis et semper mansura transcedamus; ut quasi conscripti in celo cives et eternitatis candidati, temporalia omnia tan bella quam trista, velut exilia et momentanea superbum et pedibus premamus, vivamus non temponi peri huius modico et exili, sed eternitatis. Hoc est quod ait S. Paulus, I **Corinth.** cap. i, vers. 20: « **Stultum fecit Deus sapientiam hujus mundi;** et vers. 27: « **Quae stulti sunt mundi elegit Deus,** ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deum, ut confundat fortia; et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea que non sunt, ut ea que sunt destrueret. » Tunc ergo Christus sua pauperitate prostravit mundi opes et pompas, sua humiliatio mundi fastum, sua austerioritate mundi molitionis et delicias, suis latribus et tenacibus inanem mundi gloriam, sua infanta mundi jactantiam, sua patientia omnem mundi potentiam evortit et destruxit: effectuque ut huc dies sui exemplo tot milia Martyrum, Virginum, Religiosorum et Sanctorum isdem armis easdem mundi pompas, opes et vires fortissime superarent et supplarent: quinimum omnes mundi reges et principes per Apostolos et auctoritatem successores, ad hanc suas cunas, ad hanc suam infanthiam et paupertatem venerandam et adorandam induxit et compulit. Sic ergo regnavit a ligno Deus, sic et regnavit a curvis parvulus Emmanuel.

5. **Et ABIECTUS DOMINUS LOQUITUR AD ME ABIECTUS, DICENS** — **Haec omnia ad eamdem prophetam pertinent, et eodem tempore predicta sunt; immo et ea qua sequentibus aliquot capitibus enrurantur.** **Vers. 4.** **Siles** **haec que** **lit?** **AQUAS SILOS, QUE VADUNT CUM SILENTIO.** — Nota primo: Silos que ait ad radices montis Sion, qui non jugiter, sed incuris horis diuinibus, inquit S. Hieronymus, ebullit cum sonis; inde silet, id est abscondit se sub terra, et per canales in pisebam Silos defertur, unde per tubos cum silentio et suaviter derivatur in hortos regios, cosque rigat: quocirca Silos dicitur hebreice quasi **Missus**, **Joan. ix.** T. Rursum Silo dicitur quoque **Geon**, quo nomine etiam Nilus hebreice vocatur, a radice **גְּזַחַם**, agnus coram tendente se obmutescet, et non aper-

atur. **Haec quiescit et silentium Christi**, qui ut ad silentium tam oris quam cordis nos induceret, sicut usque ad annum 30, item tempore passionis. **Cum enim reus capitis** **lib. VII. Demonstr.** cap. ii.

Notum haec quietem et silentium Christi, qui ut ad silentium tam oris quam cordis nos induceret, sicut usque ad annum 30, item tempore passionis. **Cum enim reus capitis** **lib. VII. Demonstr.** cap. ii.

agnus coram tendente se obmutescet, et non aper-

COMMENTARIA IN ISAIAM PROPHETAM, CAP. VIII.

riet os suum. » Unda Climachus: « Jesu, ait, silentium admirationi et reverentie Pilato fuit; » et S. Bernardus, serm. 4 *De Epiphani*: « O, iugulit, humilitas virtus Caristi, quantum confondis superbiam nostram vanitatis! parum aliiquid scio, vel magis scire mihi video, et jam silere non possum; impudenter me et imprudenter ingens et ostendens, promptulus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum. Et Christus cum tanto tempore silebat, cum seipsum abscondebat, nunquid inque gloria metuebat? non sane, sed ut nos doceret silere, et silendo ostentationem fugere. » Fluvii qui plaeide et silenter fluerunt, sunt profundissimi: « Aliissima queque flumina minimo modo labuntur, » ait Q. Curtius. Similiter: « Viri fortes, in opere sunt ares, ante id placidi, » ait Aristoteles, lib. III *Ethic*. Et: « Fortissimum in ipso discrimine est exercitus, qui ante discrimen modestissimus, » ait Tacitus lib. I *Histor*. Nam, ut ait Livius, lib. VII: « Pectus animorum iraque tunc plenum, omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis differit. » Ita videbis « viros natos militiae, facies magnos, ad vorborum lingueque certamina resses esse, » ait idem lib. X. E contrario, « ignavissimi quique, et in periculis minimum ausuri, nimis sunt verbis, et lingua ferocias, » ait Tacitus lib. I: « sunt timidi canes vehementer latranti, sed vix mordent. »

Quocirca recte senex ille apud Joannem Moschum in *Prato spiriti*, cap. cxi, Philosophiis pentibus verbis scđificationis dixit: « Sit philosophia nostra quippe semper mediari mortem, silentioque et quieti vos assuefacite. » Hinc et Arsenius, auditi ab Angelo: « Arseni, vis esse salvus? fuge, tace, quiesce. » Et Abbas Pastor, lib. V, in *Vitis*, tit. xi, num. 26: « Clavis, iugulit, silentii sit interrogatio, » ut non aperias os tuum nisi rogatus. Alius, lib. VII, cap. xxxii, n. 3, interrogans senem: « Usquequo servandum est silentium, Pater? » audivit: « Usquequo interrogaris. In omni enim loco si taciturnus fueris, requiem possideas. » De fructu silentii plura dicam cap. XXXV, vers. 15.

7. AGUA FLUMINIS FORTES (aqua Euphrates, id est copias Assyrarum. Unde explicamus subdit): REGEN ASSYRORUM, — quia Achaz oppressus a Rasin et Phace, neglecta Dei ope et Isaei vaticinis, cogitabat implorare open Assyriorum; hinc Deus eundem ipsi foris flagellum et vastaforem communinatur, imo certo praedicit.

ET ASCENDET (fumen Euphrates jam dictum) SUPER OMNES RIVOS EJUS, — suos, q. d. Euphratis aqua, id est copias Assyrarum, inundabunt et occupabunt non tantum Babyloniam, Mesopotamiam, Assyriam, aliasque regiones Euphrati, ejusque rivis (quos varios habet teste Herodotus) adjacentes, sed inde eluvione quasi egresso inundabunt et obruent Judeam. Factum hoc est per Sennacherib, qui tempore Ezechie filii Achaz

magnam Iudeam parlem vastavit: nam de Nabochodonosore, qui longe fuit posterior, postea fuit Propheta.

8. USQUE AD COLLUM VENIT. — Caput Iudeam erat Hierosolyma, collum erant urbes illi vicine, quas omnes occuparunt Assyrii et Sennacherib; sola Jerusalem, obessa licet, Deo famam tutante evasit, et ab eo capta non fuit, ut palet infra, cap. XXXI, et IV Reg. XVII.

Secundo, et simplicius: « Usque ad collum veniet, » est proverbium significans Iudeam fore in summo periculo capituli et vite, id est regni et excedit: nisi enim Deus per Angelum cecidisset 183 milia Assyriorum, evasa ab eis fuisse Jerusalalem et Iudea. Es metaphora ab aquis immundis et inluminibus, ita ut ad collum hominum exrescant: si enim paululum ultra extollant se, capita obruent, hominesque submergent: si si paululum irreversi obsido et impetus Assyriorum, capta ab eis et obruta fuisse Jerusalem. Ita Sanchez.

ET ERIT EXTENSIO ALARUM EJUS, IMPLENS LATIDINES TERRE TUE, — EMANUEL! — Sennacherib vocular aquila, alia ejus sunt copiae militares: haec impervierunt terram Emmanuelis, id est Iudeam, in qua natus Emmanuel regnavit, regnante in domo Jacob et David in aeternum. Nota: Cum aut, « Emmanuel! » est apostrophe admiratoria ad puerum ex prophetissa et virginie nasciturum, q. d. Cum tu, o Emmanuel! si noster dux et custos, sisque fortissimus et potentissimus, qui fit ut tantum vasilitatem ab Assyriis nobis, imo terra tuae, inferri patiaris (!)?

(1) Haec propheta adimpleri coepit ante Sennacherib adventum, ut diserte docet Forerius his verbis:

« Dicit per Judam, » vel metaboli se. Calaph nihil aliud quam matre significat, aliquando activa, quando sollicita casum rogit, aliquando neutraliter, ut supra cap. I, 18, et I Sam. 3, et Job 14, etc. Legi lib. Regum, et I Paralip. cap. xxviii, videbisque plures aduentus Assyriorum in terram Israel. Et sub Alaz legitur quod « adiutor Dominus Talghath Phasis, qui affidit eum, et nullo resistente vasilitat, neque si profuerint munera quae ad ipsum misit. » Mihhi itaque verisimiliter est quod cum secundo Assyrius aduersus decum tribus venisset, in Iudeam quoque deflexerit, eamque depopulatus fuerit. Et hoc est quod dicitur, « mortalitatem in Judam, » ut intelligatur versus hic in universum de bello quod movere copernit Assyrii aduersus regnum Iehuda, vastato jam regno decer, tribum, non solum sub Ezechia, verum etiam sub Alaz. *Mutatur* ergo seu veterter Assyrii pondus bellum adversum regnum Juda, et omnia occuparunt; tandemque sub Ezechia caput ipsum, neque civitatem Jerosolymitanam, expugnare conati sunt. Sed quia pravidi Propheta aduentum Assyriorum aduersus regnum Juda, et quae in eo bello acciderant, quendam typum esse eum, unum quaque mysterium regni Dei adiutorum posset, quo commodius de Christi victoria.

Et hoc quod dicitur, « eis tunc significare volebat excaret, » apostolus tacit ad ipsum Salvatorum: « Impiebant, inquit, ales (vel exercitus hostium regni Iudea) totam terram tuam, » Emmanuel. » Quae verba cum exclamatione etiam nescio quid doloris pra-

COMMENTARIA IN ISAIAM PROPHETAM, CAP. VIII.

217

quasi polices occidet. Taxat regem Achaz; qui secutus reges Israel, relieto Deo, ad idola et Assyrios configubebat.

Moraliter, disce hic Deum sacrificari per spem: honoratur enim ejus bonitas, potesta et fidelitas, si illi nos nostra que credamus, qui unus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit. Huius alludit S. Petrus, epist. I, cap. iii, cum ait: « Timorem autem eorum ne timueritis, et non contrubemini: Dominum autem Christum sanctificare. » Vere Seneca: « Optimus animus (qualsi est sperantis in Deum) est pulcherrimus Dei cultus. »

11. Sicut in MARE FORTI ERUDIVIT ME, NEIREM IN VIA POPULI BUVIS, — q. d. Deus admirabilis regne ac terribili sua inspiratione ac prophetia, qua nobis operi promitti, Assyrii cladem intentat, quasi manu forti eruditiv, id est corripuit, et quasi manu injecta cohibus ac cogit me Iusianam, ne sequeriam et consilium populi desperabundi, qui vult a suo rege Achaz ad hostes Rasin et Phace deficeri: uno eruditiv et iussit ut idem alii persuaderent, dicerebantque eis: « Non dicatis, Conjuratio, » id est nolite cum hoste contra regnum vestrum conjurare. Idem faciendum est et dicendum viris fortibus, cum immunet timor bellum seditionis, aut conjuratio privata in aliquo collegio vel congregatione. Aut: « Ne dicatis, Conjuratio, » id est ne assidue loquani, ut solletis, de conjugatione Rasin et Phace contra Iudeam: hic enim tunc erat omnis eorum sermo: Conjuratio est contra nos, conjurant Syri et Samaritae contra Iudeam. Ita Sanchez.

12. TIMOREM EJUS (scilicet hostilis exercitus Syrorum, sive Rasin, de quo vers. 6) NE TIMEATIS, — sed:

13. DOMINUM EXERCITUM IPSUM SANCTIFICATE. — Id est colite et glorificate ut pius, fidelem et sanctum, qui promissi stet, suisque opitulatio: id facietis sperando in ipsum, ipsis vos vestragie commitendo, ipsis per opera bona placendo, ipsum tunc reverendo, ipsis legi et voluntati per omnia obediendo: ipsis enim est Dominus exercitum, ipsis militari Angeli, militia ether, militari venti, militari omnes creature, quibus Syros omnesque hostes vestros facilime ferunt. Non enim poterat Propheta non dolere cum ei in memorem venientib que populus illi passus esset ab hostibus: « Tunc, inquit, terra, o Emmanuel, latitudinem implebunt, » te scient atque vidente, etiamque nobiscum es. Verum praevidens Propheta quod nunc tunc temporis Jerosolyma vastanda esset, neque ultima temporebus prorsus essent ab hostibus delendi Judea, qui immo tunc temporis prope Jerosolymam occidenti essent hostes, et in novissimis diebus reliquis sanctis subditibus esset Deum orbem, non potest se contineat quin exclamat: « Congregamini, » etc.

In LAPIDI AUTEM OFFENSIONIS, ET IN PETRAM SCAN- DALI (crit) DUABUS DOMIBUS ISRAEL. — Duas domos sive families vocat duo regna Israel, unum duorum, alterum decem tribum, puta Juda et Samaria. Convertit hic se Propheta ad impios et incredulos, quales plerique erant in Juda et Samaria, q. d. Sicut Deus piis in Juda afferat sanctificationem, tutelam et salutem, uti jam promisi: ita vice versa impis et ad idola conversis Judeis, maxime Hierosolymitis, afferat offensionem, rursum et latudem. Rursum erit eis quasi petra scandali et offensionis; videntes enim se capi et vastari scandalizabuntur, dicentes: Deus noster non est tam fortis uti putabamus; ipse enim non potuit nos liberare ab hostibus.

Allegorie, hec de Christo, qui Iudeis fuit lapis offensionis et petra scandali, ex hoc dicit S. Paulus, Rom. ix, 32. Vide ibi dicta.

14. LIGA TESTIMONIUM, SIGNA LEGEM IN DISCU- LIS MEIS. — Primo, noster Sanchez putat volumen in quo Iesaias, vers. 1, jussus est scribere, « Velo- citer spolia detrahe, cito prædare, » vocari haec primo, « testimonium, » quia per testes Uriam et Zachariam erat confirmatum; secundo, « legem, »

id est edictum, q. d. Ego Deus jussi tibi, o Isaia! vers. 1, volumen hoc explicari, populoque clare mysteria, proponi (uti Isaiae huc usque fecit) nunc iubeo illud ligari, id est complicari et signari, id est claudi, quia video imperitam multitudinem illud non intellecturam, ut servetur discipulis meis, qui illud explicabunt, legent et intelligent. Prophetia enim dicitur claudi et signari cum obscura est, et post multi tempora explicanda, cum rupe evenit tarda et seco.

Secondo. Adams conset « testimoniū » et « legem » vocari hanc prophetiam, qua Deus per Isaiam Iudeis revelavit et testatus est voluntatem suam, atque esse metaphoram in voce *līga*, peritam ab iis qui timentes oblivisci rei alieūs, ligant quippiam in manu vel diffusio, quo re admonentur, eamque in memoriam revocent, q. d. Etsi volgus hasce tuas prophetias negligat, tu tandem consigna eas, conscribe et colliga, quia saltem pueri mei, id est quelli qui in me credunt, praeſertim Apostoli tempore Christi, eas intelligent et observant; Christas enim tradet et resignabit eis clavis S. Scripturae. His sensus valde placuisse et appositus est: nam *in discipulis*, hebraismo ideo quod *in*, vel *ad discipulos*, aut *pro discipulis*.

Unde et Vatablus sic exponit, q. d. *Liga*, id est tege involvatur hanc prophetiam de Christo venturo, ubi eam discipulorum meorum, eorumque quos per te et alios docero, oculi subiectis, illisque exposueris, et ita eam tege, ut ab aliis non possit intelligi. Est metaphora a mercatoribus, qui consarcinari merces suas, quas postea tela colligunt et contengunt.

Tertio. Ribera in *Hebr. n.* sic explicat, q. d. *Judeis claudetur et obsignabit lex Evangelica in discipulis*, id est per discipulos meos, qui a Judeis illam ad Gentes transferunt. Septuaginta virtutem, *tunc manifesti erunt sigillatae legem*, id est quibus sigillata et clausa est lex, ne discant.

47. EXPECTATO DOMINUM, — q. d. *Licet Dominus videatur obilis populi sui, atque ab abscondeisse et avertisse faciem suam; amem ego non abjeci spem, sed exspectabo eum, etiam si monram fecerit: qui Dominus populi sui miseretur, ideoque iam nonnulli, sed tempore Christi multo plures, ex eo convertentur; nam illi populo ego et pueri mei dati sumus in signum et portentum, ut sequitur.*

Et PRESTOLABOP EUM. — Septuaginta et ex iis S. Paulus, *Hebr. ii.* 13, virtutem, et *ero filius in eam*, q. d. Ego confidio quod Deus nunc populum suum liberabit ab Iudeis; et magis quod tempore Christi per Christum convertet aliquos ex Iudeis; puta Apostolos, qui deinde reliquias Iudeorum omnesque gentes convertant, haec praedixerat et splendent totum regnum Syrie et Samarie, id est infidelitatis sequae ac diabolis.

48. ECCE EGO ET PUER MEL. — Primo, noster San-

chez sic explicat, q. d. *Expectabo et sperabo in Deum; nam sperare me iubant filii mei, qui nomine suo portendunt salutem: sicuti nomine suo salutem Gentium, et derelictionem Iudeorum portendunt due proles*, *Osee cap. 1;* *et sieque fuerint portentum Israëlis: nam unus filius meus, scilicet Sear Jasub, nomine suo significat reliquias populi converandas; alter, cui nomen est « Venerabilis spolia detrahe », significat brevi liberandam esse Iudeas a duobus regibus Westi, et Phinece (1).*

Allegorice vero sperat Isaias, id est Christus, mundi fidem et salutem, cuius pueri, id est Apostoli, facti sunt in portentum mundo. Duo enim eius filii primarii sunt, scilicet Simon, quem vocavit Petrus ob robur et firmitatem fidei; ac Jacobus et Joannes fratres, quos vocavit *Bonnerges*, id est filios tonitrii, quia sua predicatione percellent et convertent Iudeos et Gentes. Verum de hoc sensu dixi vers. 3.

Secondo ergo et verius, loquitur Isaias in persona Christi, quasi typus, os et vox Christi, q. d. Sic uero Isaias et mei discipuli ac sequaces putali Prophetae, ut Ezechiel, cap. xxiv, 24, Zacharias, cap. iii, 8, et alii, quin divitias et honores contemnimus, atque tam mira, et conceperimus ac moribus eorum repugnantia populo duro et carnali praedicamus, hinc quasi portenta habemus, et quasi stulti irridemus: ita et Christus, cuius ego sum precursor et figura, cum suis pueri, id est Apostolis, ob novitatem sue doctrine, vita et miraculorum, superbius Iudei et Philosophis videbit esse portentum, spectaculum et ludibrium; per illa tamē multi cordati et pīi Judei compungunt et convertentur, euphante et ipsi fieri pueri, id est discipuli, Christi: de Christo enim haec explicat Paulus, *Hebr. n.* 10, Ita Origines, Basilius, Cyrilus et Alexandria, lib. I *Pædag.* tolo cap. v., pulchre ostendit quo modo Christiani omnes ad instar Christi pueri, de quo ait Isaias, cap. ix, vers. 6: *Parvulus natus est nobis*, debeat esse et vocari pueri, ob animi et morum, *primo, innocentiam*; *secundo, simplicitatem et candorem*; *tertio, faciliter et teneptitudinem*; *quarto, humilitatem*. Apposite Haymo in illud *Matth. cap. xviii.* *Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli*, etc. *Sicut parvulus, inquit, mulierem non concepiscit, alienas divitias non appetit, Iesus non laedit, non illud cogitat, aliud loquitur, et iatrus non perpetua tenet discordias: ita et vos nisi tales innocentiam habetis in mente,*

(1) Indorum religione multimodi generis propriebus et prodigia Deus dispensabat. Non non solum Prophatarum scripta vel sermones, sed eorummodum familia, pueri, uxores, ut prophetin viventes, et exempla populum dicebant (*Osee xii, 18; Jerem. et Ezech. passim*). Significaverat Deusesse revelare et in oracula et in persona Prophatarum, juxta istud ipsiusmet verbum: *« In manu Prophatarum assimilatus sum.*

qualem ista habet in corpore, regnum eorum, quod humilibus et simplicibus preparatum est, intrare nunquam potestis.» Vide et ibidem S. Chrysostomum. Puteche et breviter S. Ambrosius, sermone 35: « Habet, sit, et Christiana simplicitas infantia suam. Sicut enim infans nescit irasci, frandare non novit, referire non audet: ita et Christianitas infantia laetitibus non irascitur, epulatibus non resistit, cedentibus non repugnat. Denique, sicut iussi Dominus, etiam oratione inimicis, et brevi tunicae relinquunt et palium, verberant maxillam prebet et alteram.

In secundo, et in portentum ISRAEL. — A consuebit non fit passio, aiunt Philosophi, presertim apud homines in infernula sua peccandi consuetudine obliteratos: fecit ergo Deus, ut Isaias et Propheta a communi concionando consuetudine recedentes, novum, insolitus et prodigiosum: dicenti, agendi et vivendi modus inducent, feruente portentum Israëlis et viris, et lux ratione stupentes et duras hominum mentes excitarent, mollirent et flecerent. Ita fecit Deus Isaiam portentum, cum ostendit ei suum solium, gloriam et Seraphim, misericordia enim ex eis, qui calculo labia ejus adserueret et pingaret, diceretque: « Excede cor populi hojas, et aures ejus agrava; » et cum cap. viii, præxixi: « Ecce virgo concepit, et partur filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. »

Secundo, « portentum » fuit Isaias, quando sacerdoti officio super nulla carne indutus instar Capucini, habita penitentia, ut populum ad compunctionem communoveret, assidue concionabatur. Rursus cum ipse vir mobilis et e rego stirpe oriundus, jussu dei per celeberrimam urbem fieri sollemniter pleno die, totu corpore, etiam pudens, ut habet Chalcides, nudus per triduum, vel ut alii volunt, per triennium incessit, ut videbitur in cap. XI.

Tertio, « portentum » fuit Isaias, cum Ezechie desperato, sed paupimenti etiacyranticum quindecim annos vita adiecit, atque ad prophetie huic sunt fidem facientem, in horologio Achaz umbram, ac consequenter solem omnesque orbis caelestes, decim linea et horis retrogradi ac reverti inaudito a seculis miraculo coegerit.

Quarto, Isaias fuit « portentum » sanctitatis, abstinentiae, mortificationis, ac presertim misericordiae, qua assidue consolatus est lugentes in Sion.

Denique « portentum » fuit, cum idem dicens: « Hic mandat Dominus; » et: « Iterum hoc mandat Dominus, » irrusus a Iudeis substanibus, « manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta; » constanter nihilominus a Iudeis eorum vilu arguere et castigare perirexit, donec premissem prophete martyri lauream lignea serua a Manasse dissecutus, obtinuit.

Talis pertenta fuerunt pueri, id est discipuli et socii, Isaias ac Christi. An non portentum fuit Je-

remias in utero sanctificatus et consecratus Propheta: « Prinsquam, inquit, Deus, cap. 1, te formarem in utero, novi te; et antequam exires de vulva, sanctificeavi te, et prophetam in Gentibus dedi te, etc., ut evelas, et destrinas, et dispersdas, et dissipes, et rediges, et plantes. Ego dedi te hodie in civitatem muniam, et in columnam ferream, et in murum aereum, super omnem terram. »

An non portentum fuit, cum ait ei Dominus: « Quid tu uides? Jeremia? et ille: « Virgam, inquit, vigilanter ego video, » scilicet Dei oculum, potentiam et vindictam exhibentes; et dura verbera intentantem impis Iudeis.

Et rursum: « Quid tu uides? Olim, ait, succentur agri vides, et faciunt eis a ficio Aquilonis. Ab Aquilone pandatur malum, » etc.

Et non ipse portentum fuit conuentio, virginitas, zeli, misericordia, gemens ut tuerit, et lamentans assidue per uela atque flagella populi? maxime vero portentum fuit patientie, dum per 44 annos prophetans et predicans a proceribus et Iudeis contemptus, irrisus, divexitatus et crosis, hec omni fortior aque ac mansute sustinuit, dum audit: « Mittamus lignum in paucam ejus, et eradicemus eum da terra viventum, » dum tertio in carcere tronus, compedibus oneratus, victians in pane doloris et aqua tristitia, ac tandem in Egypto a Iudeis suis, in premium prophetie et charitatis sue, lapidibus obrutus martyr occubuit.

Tale portentum abstinentie et sapientie ac gubernacionis fuit Daniel, qui in aula regis inter pueros regios educatus, cibo et vino regio abstinuit, atque legumine ac jejunio vivens formosior ac pinguior exeteris pueris qui cibo regio vescerantur, apparuit: unde primum temperantes accepit donum prophetie, omnisque scientie ac prudentiae, quia Babyloniorum monachum sub Nabuchodonosore admirabili industria et felicitate rexit et moderatus est. Rursus cum tribus sociis portentum fuit castitatis, cuius merito Daniel a sevita locum, tres socii ab igne fuerunt inviolabiles, ut quos ignis libidinis non usserat, ignis Babylonius urens non posset.

Tale portentum fuit Ezechiel, cum vidit currum Cherubim, et quatuor animalia quadriforme faciem habentia, ac rotas plena oculis, habentes spiritum vite et motum. An non ipse portentum fuit, cum missus ad Iudeos dura facie et indomabile corde, profutus librum in quo laminationes, carmen et ve? cum ea Deo audit: « Filii hominis, speculatorum dedi te domui Israel. Si dicente me ad impium: Morte morieris: non amittaveris eis, sanguinem ejus de manu tua requiram. » cum in latere Hierosolymam duxerit, ordinavit adversus eum obsidionem, dormivit super latus sinistrum 330 diebus: « Et portabis, inquit ad eum Deus, totidem annos iniquitatis eorum: diem pro anno dedi tibi? » cum jussus comedere panem

sterore humano opertum, ac deprecaens vix impetravit, ut pro eo stercore boum cooperatum comedere.

Verum portentum portentorum fuit Christus, cuius nomen Admirabilis, Deus, Fortis, Consiliarius, Princeps pacis, Pater futuri seculi, magni consilii Angelus. An non ejus vita et doctrina mundo fuit portentum, cum dixit: « Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati, qui lugent. Beati, qui esurunt et sitiunt. Beati, qui persecutionem patiuntur. »

Mundus jubet odisse inimicos, per se vindicat famam et honoris: dicit: « Si quis te percosserit, reperire: si quis dot alapam, duas redde. Christus vero edicit: « Diligite inimicos vestros, benefacie his qui oderunt vos. Vince in bono malum. » Nobilissima enim vindicta est, ut beneficia hostem vincas, subiuges, et ad redemandum cogas. Rursum: « Si quis, inquit, te percosserit ex dictu meo. Da, consebra mihi labores tuos, viam tuam, studia tua, corpus, sudorem, sanguinem, viam et animam. Huic usque ego te amavi; redde par pari: immo reddre unum pro mille, punsum unum pro infinito. Quid enim es ad Christum, nisi quod punctum ad majestatem immensam et infinitam? Ece ego et pueri mei: Apostoli mei portentum fuerunt mundi. Audi Paulum: « Mihis absit gloriariri, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem nulli mundus crucifixus est, et ego nullus. Nemo mihi molestus sit: ego enim signatum Dominum Iesu in corpore meo porto. Propter Christum omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam. » Ergo, Paule, opes, dignitates, deliciae, scientiae stercora sunt? Omnia sine Christo, praec Christo stercora sunt? omnia sunt. Rursum, propter Christum, inquit, « ter virgines sum, semel lapidatus sum, quinque quadrages, una minus, accepit: mode et die in profundo mari fui, in periculis, in persecutibus, in jejuniis, in vigiliis multis, in labore et aerumnâ. » Propter Christum « castigo corpus meum, et in servitum redigo: ne forte cum aliis predicerem, ipse reprobus officiar. » Tunc, Paule, damnari, reprobari times? Castigas corpus tot laboribus atritum; nos otiosi et inertes carnis desideria sequimus, et de salute securi erimus?

An non portentum Apostoli fuerunt? qui dicunt: « Usque in hanc horam et esurimus, et sitiimus, et nudii sumus, et colaphis cedimur, et instabiles sumus, » quasi errores et excusae incuris vagamur sedibus; » et laboramus operantes manus nostris: maledicimur, et benedicimus: persecutionem patimur, et sustineamur: blasphemamur, et obsecramus: tanquam purgamenta hujus mundi faci sumus, omnium persipemus usque adhuc, » *et rupes*, tanquam scobs, ramamenta, sordes toti mundo verendo collecte, *et rupes*, tanquam piacula et lustramenti mundi facti sumus. « Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos, quia spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et

Nilli vel minimi quavis ratione repugna,
Cedere te potius quam superare javeat.

Sic extolleris, sic scandas astra.

An non vita Christi fuit portentum humilitatis, portentum charitatis, portentum paupertatis, portentum crucis et austeriorum? Rex regum, Dominus dominantium, cuius sunt celi et terra, natus est in stabulo, vixit semper in hospito, mortuus est in patibulo: « Ego, ait, sum vermis, et non homo: opprobrium hominum, et abjectione plebis. » Recifinatus est in presoepio, « quia non erat ei locus in diversorio. Vulpes, inquit, foveas habent, et volvulas celi nidos: filii autem hominis non habet ubi caput reclinet. » Vixit in fame et egestate, quadraginta dies et noctes sine cibo et potu jejunavit, vixit ex elemosynis, et subinde mendicato, dicens: « Ego autem mendicus sum et pauper. »

An non portentum fuit crucis? in perpetuis laboribus, itineribus, persecutionibus versatus in vita; in morte *et crucifixus*, flagellatus, coronatus, distentus *et aspiro* latro occubuit. Et tamen orbem universum subegit non gladio, sed ligno; non lancea, sed cruce: « Ego, inquit, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. » Ad hoc verillum vocatus es, o Christiane! sub cruce militas. Turpe est sub capite spinoso delicata vi-

vere membra. Turpe, ubi imperator laborat, alget, famet, militem torpere, mollescere, deliciari. Clamat Christus: « Videba ne gravantur corpora restra crupula et ebrietate. » Ego abstinentiam vitam duxi, immo pauperissimum per 34 annos: fui vivo et deliciis afflues? Ego in cruce in extremo agone ardentissima siti, cum viam latronum vina danjur, felle et acetato potatus sum, ut tuum gulam exparem, tollerem, abolerem: tu illi indugebis? mere te infarces? Inspice ducentum, in pice, fac secundum exemplar quod ibi in monte monstravisti.

Portentum fuit amoris: me nascentis dedi secum, convescentes in edulum, me moriens in pectum, me regnans die in praemium. Tibi natus sum, tibi sudavi, tibi concionatus, tibi crucifixus. Ego me totum tibi tradidi, tu te totum mihi trade: dilata cor tuum; frigus torporis et amoris proprii expelle. Da, consebra mihi labores tuos, viam tuam, studia tua, corpus, sudorem, sanguinem, viam et animam. Huic usque ego te amavi; redde par pari: immo reddre unum pro mille, punsum unum pro infinito. Quid enim es ad Christum, nisi quod punctum ad majestatem immensam et infinitam?

Ece ego et pueri mei: Apostoli mei portentum fuerunt mundi. Audi Paulum: « Mihis absit gloriariri, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem nulli mundus crucifixus est, et ego nullus. Nemo mihi molestus sit: ego enim signatum Dominum Iesu in corpore meo porto. Propter Christum omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam. » Ergo, Paule, opes, dignitates, deliciae, scientiae stercora sunt? Omnia sine Christo, praec Christo stercora sunt? omnia sunt. Rursum, propter Christum, inquit, « ter virgines sum, semel lapidatus sum, quinque quadrages, una minus, accepit: mode et die in profundo mari fui, in periculis, in persecutibus, in jejuniis, in vigiliis multis, in labore et aerumnâ. » Propter Christum « castigo corpus meum, et in servitum redigo: ne forte cum aliis predicerem, ipse reprobus officiar. » Tunc, Paule, damnari, reprobari times? Castigas corpus tot laboribus atritum; nos otiosi et inertes carnis desideria sequimus, et de salute securi erimus?

An non portentum Apostoli fuerunt? qui dicunt: « Usque in hanc horam et esurimus, et sitiimus, et nudii sumus, et colaphis cedimur, et instabiles sumus, » quasi errores et excusae incuris vagamur sedibus; » et laboramus operantes manus nostris: maledicimur, et benedicimus: persecutionem patimur, et sustineamur: blasphemamur, et obsecramus: tanquam purgamenta hujus mundi faci sumus, omnium persipemus usque adhuc, » *et rupes*, tanquam scobs, ramamenta, sordes toti mundo verendo collecte, *et rupes*, tanquam piacula et lustramenti mundi facti sumus. « Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos, quia spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et

hominiis. » grecè est *τεάτρον*, « theatrum factum: » in theatro quasi rei cum bestiis pugnatur, quasi iures, quasi latrones jugulandi spectantur.

Ita poster Campianus Anglicus Apostolus, Anglia martyris, vero Campianus, vero athleta uncialis litteris hoc titulo insignitus: « Hic est seductor Jesu Campianus, » toto Londino spectante ad exercitum ductus est; damnatus capit, quasi proditor et perduellis, Deo ergo gratias, ac cyneum canens: « Te Deum laudamus, te Dominum confidemus; » productus in theatrum, quo tota non tam urbs quam Anglia confluaserat: « Spectabilius, ait, facit sumus mundo, et Angelis, et hominibus; » ego hic spector suspensus, in qua non partes vivas discedentes, quasi seductor, proditor, patria hostis; spectaculum factus sum mundo. Tu, Domine, scis innocentiam meam, nosci quid spectaveris, scis me non aliud spectasse, quam fidem et salutem Anglia. Quod si aliud spectasset, in Anglia amplas opes et honores nulli oblatos aibi quis me morti addicent, acceptassem. Venit dies, veniet, Elisabetha, dies, qui rovelabit secretum tenebrarum et oscula cordium; qui ostendet utrum ego et socii mei sine corpore amaverimus, qui pro te et salute tua tot laboribus, periculis et morti ipsos nos expostivimus; an ministri tuas, qui te non aliud quam opes, quam dignitates expectant, tibi adulanter, te in heresim ducunt et in ea des sanctorum, cædes eorum qui tuam salutem sicutum. Deum oratio et ora, ut haec mors mea quam libenter patior, sit piacebat peccatorum tuorum, tibi veniam, tibi fidem, tibi felicitatem eternam imprebet; quam utramque haec moret me mihi a te illata, tibi emanem et concilium! Ecce pueri mei portentum facti sunt, inquit Christus. Feminam acceperit.

Portentum fuit S. Paula Romana, quae et regalis oracula, Romanorum nobilissima, relicta parentibus, filia, familia amplissima, opibus et praemio Hierosolymam navigavit, ut in Bethlehem ad praesepem Domini viveter vitam Christianam, immo Religiosam in humilitate, paupertate, devotione et amore Christi. Quinque ibidem monasteria adificavit; viris praeserat S. Hieronymus, ipsa virginibus. Prima erat in psalmis, prima in obsequiis, prima in humilitate, prima in jejuniis. Ita pauperes et sanctos omnia distribuebat, ut quod optarat, « portens non haberet littorem in quo sepietret, sed filia Eustochium illud emendare debuerit: suo ita se spoliaret, ut cum Christo sepietret in alieno. Ecce portentum, ecce nomen et insolitum epitaphium:

Gracchorum soboles, Agamemnonis inclita proles,

que

Pauperiem Christi et Bethleemica rura secta est.

Tale portentum fuit S. Paulus primus Eremita, qui ab anno 15 etatis usque ad 113 in spelunca

vix, hominem non vidit, non est allocutus, sed Deum, sed Angelos. Aqua ei erat potus, cibus dimidium panis, quod quotidie ei corvus e celo afferebat. Venientis Antonius: « Sexaginta, ait, annus sunt ex quo quotidie dimidium panis a corvo accipio; nunc veniente te integrum affer: militibus suis Dominus duplicebat ambonam, vere plus, vere minores. » Ac mox abiens Antonius vidit animum Pauli inter sanctos, et Prophetatum in eum in celum ab Angelis deferri.

Tale orbis miraculum fuit S. Antonius, qui ad 103 etatis annum solitarius in summa abstinentia et rigore vixit, et cum monstriis et legioniis demonum assidue certavit, et triumphavit.

Tale fuit et S. Romualdus, qui ab anno etatis 20 ad 120 in mira austerioritate, lacrymis et sanctificatione vitam egit angelicam.

Tales fuerunt et Sancti illi, « qui circumuerunt in melofis, in bellibus caprini, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus; in solidum et spartum errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terra. » Quare? quia asperiebant in remuneracionem. Assidue cogitabant illud: « Non sunt condigne passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quia revelabatur in nobis. Momentum et lewe tribulationis nostra, supra modum in sublimitate eternorum glorie pondus operatur in nobis. »

Vis portenta nobilium et adolescentium? Alexius Romanorum nobilissimus celebratus nuptiis ex ipso convivio et consortio procerum, parentum, sponse se abrupti: vestem mutat, quasi mediecius toto orbe peregrinatur. Edesse in templo B. Virginis ad portam cum mendicis stipem petit, septuaginta annos ibi latet: proditur a B. Virgine quis esset: fugit, Romanum reddit, in conspicuum se dat parentis, quas mendicem admittitur: videt quotidianus parentes, sponsam ejuslenem: Ubi meus Alexius? ipsos septuaginta annos quasi canis sub gradibus jacet, ridetur, tunditur a famulis: moritur cum hac scheda in manibus: Ego sum Alexius filius vester, sponsus tuus. Qui nosset Alexium, nisi per heroicas has latebras, per fugam honorum et deliciarum? Alexius fuit, est, et erit gloriiosior in suo antro, quam Augustus in imperiali solio.

Vis portenta stultitiae, immo sapientiae inaudite? Simeon cognomento Salus, id est stultus, apud Leontium, ita stultitiae nomen et opinionem affectavit, ut faceret se ludibrium mundi. Currebat per plateas quasi amens et fatuus: a pueris quasi insanis luto et sordibus petebatur: stultissima ad speciem hominum fecit et gessit. Quare? ut impleret illud: « Nos stulti proper Christum. Quod stultum est Dei, sapientius est hominiis. » Stulti hi damnant mundi sapientiam, damnant vanitatem, contemnunt opes, honores, fastum, ambitionem et quidquid mundus admiratur: celestia spectant, terrena et caduca. « immolo rident cuncta supercilium. »

Tale portentum fuit S. Franciscus, qui quasi stultus cenculo et cappa indutus, stultam fecit sapientiam hujus mundi; tantus paupertatis amator, quantum alii dividarum sunt. Tantus fuit contemptor sui, ut a suis sibi exprobrari juberet: Tu rustice, tu idiota, tu peccator, tu helluo, tu hypocrita; quibus ipse: « Bene dictat, ait, o fili, vobis Deus, quia vera dicitis; talia filium Petri Bernardous audire decet. » Quare? ut suos et mortales omnes doceret comprenere arrogiantem, extirpare imatum laudis et glorie desiderium, inservere et imprimerio animo infamam Christi humiliacionem, et sui contemptum; quasi diceret: Si insanire libet, mecum sapientiam insanire; si stultescere, en puerum prefero; si bacchari, mecum pia bacchamini. Ne te excuses, ne pudeat, ne solus sis, in me et meos, tota stulta sa- pientum, qui te preseunt.

Atque ut concludam, accipe portentum seculorum Simeonem Stylicem, qui, ut narrat Theodorus oculatus testis, et Simeonis spiritu filius (upote quem Simeoni matre filium precibus suis impetravit), post orium existens templum ingressum audivit Evangelicam vocem, que beatos promulgit eos, qui flent, lugent, et mundo sunt corde; miseros, qui rident et saturantur. Illico rogat Deum, ut ad hanc viam perfectam pietatis et religionis se deducat, secedit inter asetas et monachos: mox totam hebdomanad jejunum fru- cit: aspergim fume lumbos succingit, ut tota illa corporis pars exulceraret: in laboribus as- penitentias ad stuporem constans et alacer. Quadragesima totam sine cibo jejunata. Columnam con- scendit, catena pedem illi colligat: pes ad talos patrescit: stat continuo noctes et dies; in hieme, et estate, in pluvia et gelu, in nube et grandine, in estu et solis ardore. Tota nocte vigitat et orat, aque ac manu usque ad horum nonam. Inde tota orbe ad se confluentes excipit, sanat, doct, ite componit, ac sub vesperam reddit ad orationem. Ita vixit ipsos octoginta annos, ad mortuam est cum centesimo etatis superasset annum. Con- currere ad eum turmatum Persae, Armeni, Galli, Ethiopiaes, Britanni, Duces, Princes et Regiae, ut angelum terrestrem videnter, miracula impe- trarent, charismata quelibet spiritualia poscent.

Quid non voce, sed vita haec doces? quid con- cionaris, O Simeon! Audite, mortales, discite ex me spernere temporalia, sectari celestia: vide- tate in me quid possit natura cum gratia Dei, que ne- mini negatur. Nimirum vobis blandimenti dum dicitis: Non po' cum istum laborem, istam inedi- um, illam mortificationem sustinere. Ecce ego homo fui vobis simili, vestra carne induitus: ego ista sustinui, leuis et fortis sustinui: inter homines ut angelus vixi. Quid ergo in columnis meditari, o Simeon? Vivo, inquit, eternitati: pingi imagi- nem vite, quam tota posteritas, omnia secula im- plementur, ut et imitentur: pingi animam, ut in eternitate coram Deo et Sanctis omnibus hoc vir-

tutum fulgor et gloria resplendeat. Quidni pi- gam exactissime et pulcherrime 70, 80, 100 annis imaginem, non centum, non mille, non centum milibus, non decies centenis milibus, non mille milles annorum milibus, sed in omnem aeternitatem duraturam, et coram Teo, Angelis et homi- nibus effusuram?

Pingamus et nos eternitati, vivamus eternitati, ideoque faciamus nos portentum constantiae et fortitudinis, ut quasi adamantes simus: nullis sociis, nullo pudore, nullis irrisiōibus a timore et pietate dei deflectamus; sed magna, rara et heroicā virtutem facinora animo designemus, et reipsa efficiamus. Simus portentum humilitatis, pietatis, sobrietatis, ut quasi Angeli sobrie, juste et pie vivamus in hoc saeculo, ut in sanctitate et justitia coram Deo ambulantes, serviamus illi omnibus diebus vita nostra. Simus portentum charitatis et zeli, igne coelesti afflati (de quo ait Christus Luce xii, 49: « Igne veni mittere in terram, et quid noli nisi ut accendatur? ») igne spremus, habeamus mentem igneam, linguis igneas, ut spiritu Apostolico et sociis, et urbes, et totum orbem accendamus amore divino. Sic erimus cum Christi et Sanctis omnibus portentum temporis, portentum eternitatis, portentum laborum et virtutum, portentum denique glorie et gaudiorum sempiternorum. Det nobis Deus multos Isaías, det Christos, det Apostolos, det doctores, det concionatores, qui sint portenta mundi, ut mundanos homines in cordibus raro vita exemplo, igneis que vocibus feriant, convertant, et ad celum tra- ducent. Amen.

19. QUERITE A PYTHONIBUS, ET A DIVINIS, QUI VIDENTUR, STRIDENT, — Pythones dicuntur spiritus divi- natores, qui humani corporibus se insinuant, et edunt vaticinia: item et homines ipsi qui tales habent spiritus et demones sanari, vel ab illis correpti aut possessi sunt. Sic Pythia dicebatur feminis sacerdos Apollini apud Delphos, qua consuluntibus oracula reddebat; ita dicta θυσία τοῦ πυθώντος, hoc est a consuliendi interrogandis consultum.

Septuaginta vertunt, θυσία τοῦ πυθώντος, id est ventri- loquos, quia sepe per pechos vel ventrem hominem loquebantur: unde hebrei vocantur. Τὰς ἀσθού, id est utras: quia per ventrem quasi per utrem obscuras, stridulas, hiaticas, confusas, ambiguas et perplexas sepe dabunt voces: modum quo id faciebat demon, explicat Aristophanis Schollastes in Pluto.

Hac de causa dicuntur strider, vel, ut hebrei

geli a Iudeis ad Gentes transibit, inquinat S. Hieronymus et S. Thomas. Sic ergo Iudeam occupabit caligo ignorantiae, infidelitatis et peccatorum; unde subdit cap. seq., vers. 2: « Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. » Quid autem Iudea passa sit dum psychone Deo, tenebras luci, magos Isaiæ pretiis, subdit dicens:

CORRUET, ET ESURIT, IRASCETUR, ET MALEDICET REGI SUO, ET DEO SUO (scilicet non lux, ut patet, sed ei, scilicet Iudea; sic enim Hebrewi sepe mutant suppositionem, illudque ex circumstantiis lectori mutandum et intelligendum relinquent: et rursum), SCISPIRET SURSUM. 22. ET AD TERRAM, etc., — q. d. Sive in colum sursum, sive in terram deorsum aspiciat, non nisi tribulationem, tenebras, tristitiam, et miseriam, dissolutionem virtutum corporis et animi, atque undique angustias se persequentes, quas evadere non poterit, inventet et inveniatur: sursum enim colum clausum Domumque fratrum et sevientem, deorsum terram undique ab hostibus inessum aspiciet. Ita San- chez.

20. AD LEGEM MAGIS, ET AD TESTIMONIOS, — q. d. Ad legem potius et ad arcem ex propitorum recurrendum est: ibi audiemus verum oraculum. Lex enim docebit nos quid agendum, quid caven- dum sit, tum afias, tum tempore belli, scilicet consulendum esse, non demonem, sed Deum in propitorio residentem.

Nota: Arca vocatur *testimonium*, quia con- finebat legem sive tabulas Decalogi, que erant testimonium voluntatis divinae: testabantur enim Iudeis quia ab eis fieri vellet Deus.

Secondo, divini consulabant mortuos. *Primo*, quia sepe evocabant manes et umbras mortuorum, et ab eis sciscitabant futura, ut fecit py- thomissa Saulis, I Reg. xxviii. Unde hec magia vocatur *neomantia*, id est divinatio ex mortuis. *Se- cundo*, quia consulabant demones, qui mortui sunt morte alterna, id est damnati sunt, atque as- siduae dolores et agoniam extremam, qualia hec subeunt morientes, patiuntur: unde omnes tan- demones quam homines dannati, dicuntur verari in regione umbrae mortis. *Tertio*, quia sub- inde consulabant idola, que mortua, id est ini- mica sunt.

Quod si non dixerint JUXTA VERBUM HOC (si Ju- dei aliter responderint quam ege his doceo et iubeo, putari potius a divinis et magis, non a Deo petendam esse oraculum de futuro bellū Syriaci evenit), NON ERIT (oficetur) EIS MATUTINA LUX, — id est veritas, sed in tenebris errorum et falsorum oraculorum in degredi. *Secondo*, « lux, » id est lati- tia et prosperitas, q. d. Nihil habebunt lucidum, id est felix, jucundum et prosperum, sed omnia infesta, trista et adversa.

21. ET TRANSIBIT (scilicet hec matutina lux) PER SAM, — scilicet dominum Jacob, de qua vers. 17, id est Iudeam, q. d. Si creditis divinis, lux veri- tatis et felicitatis transibit et recedet a Iudea, tum cum, tum tempore Christi: tunc enim lux Evan-

tus : « Verumtamen propter dolos posuisti eis mala : deiceisti eos dum allevarentur. Quomodo facti sunt in desolationem ? subiit defecerunt, perierunt propter iniurias suas », *Psalm. lxxi.* In Evangelio autem hoc est repertum : « Satis quia post biduum pax ha fiet, et filius hominis tradetur ut crucifigatur. » In his responsionibus confundis ille et flens discessit. Merito, nam haec ei obvenerunt : eodem enim anno Moroveus pressus ab hostibus, ne in eorum manus veniret, sponte aeo Fredegundis artibus interierit, narrat Gregorius Turonensis, lib. II *Histor. Francor.* cap. xiv.

Ibidem, cap. xlix, narrat Gregorius de se ipso, quod cum Leudastes calumniator potens, Turonis Platone Archidiaconom et Galienum in vineis coniecerat, ipse moestus et turbatus aucti oratorium, ibique Psalterium apriens, reperit illud *Psalm. lxvii* : « Dederit eos in spe, et non timeuerunt : et inimicos eorum operuit mare. » Intercessi ingressi in flumen, navis illa que Leudastem vobebat demergitur ; navis vero alia que huic invenia erat et vincens habebat, super aquas auxilio dei vobebatur. Audi tertium.

Cum S. Martinus populus oplaret Episcopum, reciamavit quidam nomine Defensor cum suis, dicentes eum esse simplicem et parvæ scientie ; sed

recepit ingressi ad bellum, supplantasti insurgentes in mesubus me. Et inimicos meos dedicisti inimihi dorsum, et odientes me dispersidisti, » *Psalm. xvii.* Quare animos cerva duce Pictavos perrexit, ibique vicit Alaricum ope S. Hilarii : « Pharus enim ignea, de basilica S. Hilarii egessa, visa est et tanguam super se advenire. »

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Predicit quod, sicut Assyri predati sunt Samaria et Galileam, ita et Christus easdem prædabitur spiritualiter; unde mira ois lux afulgebit et gaudium: quia parvulus natus est nobis, cuius nomen est Deus, Fortis, etc. Secundo, vers. 9, redit ad sua tempora, atque Syria et Samaria ob sceleris cladem et exitium communaliter.

1. Primo tempore alleviata est terra Zabulon, et terra Nephtali : et novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galileam Gentium. 2. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam : habitantibus in regione umbras mortis, lux orta est eis. 3. Multiplicasti gentem, non magnificasti latitudinem. Latabantur coram te, sicut qui latentur in messe, sicut exultant vices capta preda, quando dividunt spolia. 4. Jugum enim oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian. 5. Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, et vestimentum mixtum sanguine, erit in combustionem, et cibis ignis. 6. Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus : et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis. 7. Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis : super solium David, et super regnum ejus sedebit : ut confirmet illud, et corroboret in judicio et justitia, amodo et usque in sempiternum : zelus Domini exercitum faciet hoc. 8. Verbum misit Dominus in Jacob, et cecidit in Israel. 9. Et sciit omnis populus Ephraim, et habitantes Samariam, in superbia et magnitudine cordis dicentes : 10. Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus adficiabimus : sycomorus succiderunt, sed cedros immutabimus. 11. Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum, et inimicos ejus in tumultum vertet :

12. Syriam ab Oriente, et Philistiam ab Occidente : et devorabunt Israel totum ore. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta : 13. Et populus non est reversus ad percutientem se, et Dominus exercitum non inquisierunt. 14. Et disperdet Dominus ab Israel caput et caudam, incurvantem et refrenantem, die una. 15. Longevus et honorabilis, ipse est caput : et propheti docens mendacium, ipse est canda. 16. Et erunt, qui beatificant populum istum, seduceentes : et qui beatificantur, precipitati. 17. Propter haec super adolescentulus ejus non iustabitur Dominus : et pupillorum ejus, et viduarum non miserebitur : quia omnis hypocrita est, et nequam, et universum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. 18. Succensa est enim quasi ignis impietas, veprum et spinam vorabit : et succendetur in densitate salutis, et convolvet superbia fumi. 19. In ira Domini exercitum conturbata est terra, et erit populus quasi esca ignis ; vir fratri suo non parcat. 20. Et declinabit ad dexteram, et esurit : et comedet ad sinistram, et non saturabitur : unusquisque carnem brachii sui vorabit ; Masses Ephraim, et Ephraim Massenes, simul ipsi contra Judam. 21. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

1. PRIMO TEMPORE ALLEVIATA EST TERRA ZABULON⁽¹⁾. — Prosequitur id quod dixit cap. preced., vers. 3, puerum nascitum fore velocom predatorem Samaria, tum corporalem, tum spiritualem : perstrinxit enim diu Samariae vastationes corporales per Assyrios, atque per eas represe-

(1) In hoc capitulo quod est veluti praecedentis complementum, Propheta temperat quae de horrendis illatenbris et impulsu dixerat, et ponatur illarum acerbitas ostiugat, predicendo quod sicut Assyri predati sunt Samaria et Galileam, ita et Christus easdem predatiori spoliū multipliciter, prosequens quod dixit cap. viii, vers. 8, puerum nascitum fore velocom predatorem Samariae corporalem, tum spiritualem.

In hoc igitur fausto praenuntio, quod predictum presertim ad Galileam inferiorem et superioriem, vers. 1-2, exhibet primo, latitudinem magnitudinem, 3; secundo, rationem, quod confringent inimici potentiam, et regnum ejus et tyrannos overcent, 4; tertio, appetit honorum omnium que dixerat, fontem atque originem, nempe Christianum nascitum, cuius maiestas amplificatur ex titulis, 6; quartio, imperium extollendum ab amplitude, pace, coniuncta, 7.

Quae sequuntur a vers. 8 hujus capituli usque ad vers. 4 capitulo sequenti, sunt sicut repetitio et amplificatio predictorum. Propheta funesta vaticinatur Israelitarum regno, ejusque vastationem denuntiat, quam supra non semel titterat, sed propter Judam omisiva. Hec propheta quod tempore paulo posterior est praecedens, et non nisi postquam Teglat Phalasar partem Israelitam abduxerat, facta est, in quatuor veluti partes dividitur, quarum unaquaque eodem isto intercalari versus terminatur : « In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. »

Primo, videmus funestis hujus eventus praemuntiam a Propheta, vers. 8; sicutem ab Israelit, 9, 10; et instrumenta nomina, solliciti Rashi juncutum cum Assylis, Syros et Philistis, 11-12.

Secundo, executo describitur contra Israelitas impunitos, 13-14; speciatim contra pseudoprophetas, hypocritas et seductores, 15-17.

Tertio, cunctulatum contra impios et superbos ex omnibus, 18-20.

Quarto, sigillatum contra legislatores et judices iniquos, cap. x, vers. 1-4.

tae ejusdem depravationes duas spirituales factas per Christum. Quocirca Syriae versio et Arabica haec connectunt cum fine capituli precedentis. Sensu ergo est, q. d. Primum alleviata, id est leviter spoliata, levia plaga afflita est Samaria pars : puta tribus Zabulon et Nephtali (utpote extime, per quas Assyri transiundum erat et alias tribus) per Teglatphalassas regem Assyriorum expugnare sunt.

Et novissimo (id est posterius, deinde; hoc enim est hebrei *prima acharon*) AGGRAVATA, — id est graviori clade affecta et vastata est a Salamanasare religiosa Samaria pars, maxime Galilea, que Gentium dicebatur. Salamanasare enim regnum Samariae everit, omnesque decem tribus in Assyriam captiis abduxit anno 6 Ezechiae. Unde ex Hebreo sic clarius veritas cum Vatablo : *Prius levigasti vel telem fecit*, id est leviter spoliavit et afflixit, Emmanuel qua Deus, terram Zabulon, et terram Nephtali; postea vero aggravavit, id est gravius afflixit, etc., Galileam Gentium. Ita S. Thomas, Hugo, Vatablus, Adamus, Jansenius in cap. XXI Concord. Evangel., et passim Hebrei.

Verum hic non sicut Propheta, ut multi ex eius volum, sed hunc sensum quasi obiter immunes, aliudens et perstringens, per eum alium longe sublimiore et potiore intelligit, q. d. Pari, in modo potiori modo Christus iam natus homo, incipiens exercere nomen et officium predatoris celers, quod ei dedit cap. preced., vers. 3, primo alleviabit, id est leviter predabiliter rapietque a fauibus diabolis, idololatria et ihereti terram Zabulon et Nephtali : ibi enim Christus primo predicavit (uti conceputis est in Nazareth, que perfidebat ad tribum Zabulon), indecum collegit pena omnes Apostolos, uti docent S. Hieronymus, Cyrilus, Basilus, Procopius hic, et S. Chrysostomus in demonstratione quod Christus sit Deus : hinc Apostoli, *Psalm. LXVII*, 28, vocantur « Principes Zabulon, et principes Nephtali. » Hec ergo pre-